

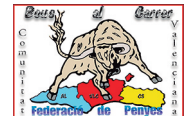

BOUS AL CARRER

EXPOSICIÓ

Coordinació Exposició

Antoni Gázquez

Comissari

Vicent Nogueroles

Coordinació tècnica

Estefanía Martínez

Administració

Tatiana Fernández i Miguel A. Hernández

Fotografies

Juan Sebastià, Nacho Baudes, Sergio Bonillo, Juan García, Dani Ayza, Carles Dolz, Xesco Martínez, JJ. Montón, Chesco, Alejandro Navarro, Sandra Pérez Serrano, JJ. Toledo, Paco Molla, David Navalón, Centelles, Rullot, Javi Tarín, Rojas, Carri 07, Toro Digital.

Realització de muntatge

Museu Taurí Diputació de València

Assegurances

Generali España, S.A de Seguros y Reaseguros

© de les imatges: els autors

© dels textos: els autors

© de l'edició: Diputació de València. Àrea d'Assumptes Taurins

ISBN: 978-84-7795-761-4

Depòsit legal: V 1136-2016

Reservats tots els drets. Prohibida la reproducció total o parcial sense la corresponent autorització.

Aquest catàleg s'ha publicat amb motiu de l'exposició «Bous al carrer»

CATÀLEG

Producció/ Producció

Diputació de València.
Àrea d'Assumptes Taurins

Textos

Carlos Bueno

Fotografies

Juan Sebastià, Nacho Baudes, Sergio Bonillo, Juan García, Dani Ayza, Carles Dolz, Xesco Martínez, JJ. Montón, Chesco, Alejandro Navarro, Sandra Pérez Serrano, JJ. Toledo, Paco Molla, David Navalón, Centelles, Rullot, Javi Tarín, Rojas, Carri 07, Toro Digital.

Coordinació catàleg

Luisa del Cerro

Disseny gràfic

Lucía Ceña Peris

Traduccions

Unitat de Normalització Lingüística. Diputació de València

Impremta

Impremta Provincial
Diputació de València

ÍNDEX

---

6 **Bous al carrer. Llibertat interior**
CARLOS BUENO

11 **Bous al carrer**
FOTOGRAFIES

Bous al carrer, llibertat interior

CARLOS BUENO

La relació de l'home amb el bou és tan antiga com la mateixa existència del ser humà. Els nostres antecessors prehistòrics es jugaven la vida per dos motius fonamentals; un estava lligat de forma directa a la subsistència, i l'altre a un joc possiblement innecessari però inherent a la condició humana i lligat a l'ego personal. La primera de les raons és evident: s'assumia el perill que alguns animals suposaven —cas de l'ur, antecessor del bou brau— per la necessitat de caçar per a alimentar-se. Les pintures rupestres d'Altamira (Paleolític) o les coves d'El Cogul (mil·lennis VIII-V aC) són la demostració d'això. El segon pretext per a posar-se en risc té una explicació més complexa i obeeix a una necessitat interna i vanitosa de vencer les pròpies pors i d'exhibir davant dels semblants la vàlua personal. És per això, que el baró antic s'enfrontava als animals més temibles amb la intenció de demostrar més valor que els seus congèneres, la qual cosa comportava

un alt grau de reconeixement i, amb això, la possibilitat de liderar la tribu i enamorar les femelles del clan.

Ambdues motivacions exigien estudiar plans i mètodes per a dur-les a terme. Així, per exemple, es conserven mostres arquitectòniques prehistòriques de corredissos de brau, com el de Torralba, a Sòria; recintes sense eixida i en forma de plaça que, col·locats estratègicament, servien per a acorrallar i donar mort als animals. En el Paleolític Inferior ja es caçaven bous en els mateixos llocs on després es van establir ramaderies que hui perduren i que van nàixer quan l'home es va fer sedentari.

És evident que en l'actualitat res d'allò té vigència, però al llarg dels mil·lennis i a través de diferents cultures i tradicions, el ser humà ha conservat eixe instint enigmàtic de coquetejar amb la fatalitat. La pervivència fins als nostres dies d'aquelles

pràctiques primigènies que van forjar les primeres sorts del toreig és la mostra que confirma tal tesi.

La solta d'animals braus pels carrers és vestigi d'un passat en què el bou —ur anteriorment— va ser el centre de les festes i ritus populars. Els «encierros» per exemple, són l'evolució del joc amb el bestiar brau a camp obert, una modalitat molt practicada ja en els segles XIV i XV a Navarra, Aragó i Pirineus, zones abruptes amb dificultat per al maneig del cavall, on es criava el bou de casta navarresa, més xicotet que l'actual però molt àgil i ràpid. No obstant això, les retallades donen fe d'una pràctica més depurada i tècnica que comporta especial valor i coneixement de les reaccions dels braus. És impossible conèixer amb exactitud quan va començar a practicar-se, però és evident que esquivar la cornada en última instància és l'instint més antic i el que va donar origen a aquestes habilitats.

En el Museu de Prehistòria de València es conserva l'anomenat «Got de Llíria», datat en el segle III aC. El seu fris mostra el que, amb tota seguretat, és el document gràfic més antic de tots els que hi ha relatiu a un joc amb bous.

Decoració del Got de Llíria, s. III aC

En la seua decoració es pot veure l'escena d'un home citant un bou amb una bossa en la mà. En el moment de la seua investida l'evadeix amb un esquivament alhora que descarrega sobre el lloim de la fera un colp amb la bossa, probablement de couro i plena d'alguna cosa pesada. A la Comunitat Valenciana es conserven, a més, diversos frescos prehistòrics en què apareix el bou com un dels protagonistes, com els trobats a Bicorp, Dos Aguas, Ayo-ra, Morella o Ares del Maestrat.

A Espanya es van córrer bous durant les èpoques de conquesta i reconquesta àrab (l'anomenada «Guerra dels 1.000 anys», que va començar en el segle VIII). A més d'aprofitar-se per a diversió de les tropes, el bou servia per a entrenament de la cavalleria, que, citant-lo a cavall, exercitava els reflexos, millorava les habilitats, afavoria la rapidesa i afinava la punteria amb la llança.

Els reis Alfons VI i Alfons X el Savi cultivaven la festa dels bous com a «entrenament per a la guerra. Era una escola de guerrers i forja de cavallers».

Amb tota seguretat el toreig va nàixer en aquella època. Els nobles i aristòcrates, posseïdors de cavalls, van començar a

allancejar bous per a la diversió popular auxiliats per criats i servidors, que amb les capes i teles de les seues vestimentes citaven els braus per a situar-los en el lloc requerit pel seu senyor. Amb el pas del temps els espectadors van prendre part per les habilitats que els seus congèneres plebeus van anar desenvolupant i, gradualment, el toreig va abaixar del cavall per a efectuar-se a peu.

Respecte al bou embolat hi ha diferents creences sobre el seu origen. A Pompeia hi ha pintures que mostren bous amb flames en les banyes, la qual cosa demostra la passió dels cretencs, grecs i romans per allargar els jocs amb aquests animals fins a la nit, el que donaria origen a aquest tipus d'espectacles. Una de les teories apunta a certes estratègies nocturnes d'atacs militars realitzades en distintes conquestes celtes, gales, romanes i cartagineses, en les quals els conquistadors dirigien en estampida els bous amb llenya cremant en les seues banyes cap als campaments enemics, incendiant les seues cabanyes, provocant la fugida de cavalls, ferint els soldats i arrasant tot al seu pas. Després, a fi de recordar les batalles guanyades, s'embolaven bous amb foc en les nits de celebració.

L'ur, que va perviure en el planeta durant dos milions d'anys i va acampar pels boscos d'Europa central, va ser aniquilat

a partir del segle XIV per tractar-se d'un animal perillós per al llaurador, a més de per la seua preada carn, i així va acabar desapareixent de les terres que ara ocupen països com Polònia, Alemanya, Hongria, França, Holanda, Bèlgica o Itàlia. Se sap que els últims supervivents d'aquesta espècie van ser morts a Polònia a principis del segle XVII. Amb l'extermini de l'ur es va acabar amb la matèria primera que havia servit per a realitzar festejos en latituds molt diferents de l'espanyola, com per exemple Itàlia, on hi ha documentació que avala que ja l'any 1332 van morir en les astes dels bous 19 cavallers romans i molts plebeus, o que durant segles es van córrer bous en corda. Igualment, en 1455, el papa Calixt III va organitzar festes taurines en el Vaticà amb motiu de la canonització de Sant Vicent Ferrer, cosa que també van fer els papes Innocenci VIII, en el segle XV per a celebrar solemnement la «presa de Granada», Alexandre VI, l'any

1500, i temps més tard Juli II.

Durant tota aquella època a Espanya la cavalleria continuava utilitzant l'animal brau per a forja de la cavalleria. Famoses són algunes reproduccions d'El Cid Campeador allancejant bous, una pràctica que, com queda dit, va servir perquè la tauromàquia evolucionara i, afortunadament, perquè l'ur pervisquera. Amb el pas del temps la selecció i alquímia ramadera van provocar que l'ur evolucionara al bou, un animal depurat en comportament al qual li se va anar exigint major noblesa i entrega en detriment de la ferocitat i la ràbia antigues. El fet de no deixar de comptar mai amb la base de la Festa, el bou, és el motiu pel qual totes les pràctiques tauròmaques van subsistir en aquestes terres per sempre.

A la Comunitat Valenciana hi ha en l'actualitat 93 ramaderies autòctones. Els

seus bous i els que es compren a criadors de braus per a torear en la plaça, nodreixen d'exemplars els més de 8.000 festejos populars que se celebren en els aproximadament 390 municipis que organitzen «Bous al carrer». S'estima que en ells participen al voltant de huit milions de persones i quasi 40 milions hi assisteixen com a espectadors. A nivell nacional els festejos populars aporten 1.269 milions d'euros a l'economia espanyola. D'ells prop de 200 milions són en concepte d'impostos. Els bous donen ocupació a quasi 200.000 persones, més de l'1% dels treballadors d'Espanya. 500.000 hectàrees valorades en 1.862 milions d'euros estan dedicades a devesa, amb el valor ecològic i mediambiental que aporten per la seua incalculable riquesa de flora i fauna en perill d'extinció i per ser una zona de parada d'aus migratòries de pas.

Ara, la Diputació Provincial de València arreplega en una magnífica exposició totes i cada una de les diferents varietats de «Bous al carrer» que es poden veure a la Comunitat Valenciana. Bou per la vila, el bou cerrer, el bou embolat, el bou en corda, bous a la mar, *encierros*, concursos de retalladors... Manifestacions que formen part de les nostres arrels, història, tradicions i cultura. Expressions del poble que van nàixer amb el ser humà i que han perviscut en aquesta terra de forma extraordinària. Chiva, Albocàsser, Benicarló, Vilavella, Almassora, Nules,

l'Alcora, Faura, Quartell, Puçol, Sagunt, el Puig, Massamagrell, Meliana, Museros, Bugarra, Turís, Gestalgar, Dénia, Yátova, Segorbe, Albuixech, Massalfassar... són les poblacions que apareixen en 50 fotos que reflecteixen carrers plens de gent anònima unida per una passió: el bou. Valents quina major satisfacció és sentir la llibertat de poder sortejar la mort per una necessitat interior de difícil explicació que és inherent a la condició humana. Una cosa que es pot veure i sentir a València com a molt pocs altres llocs.

BOUS AL CARRER

FOTOGRAFIES

PUÇOL

No sols l'aficionat gaudeix de la Festa, el Bou al Carrer desperta la curiositat de molt de públic entre el qual es troba una part fonamental, les penyes.

Juan Sebastiá

RAFELBUNYOL

«El Centre» a Rafelbunyol és una de les festes en què des de ben menuts les quadrilles d'amics somien amb organitzar-les. El carrer Magdalena és un dels més carismàtics del Bou al Carrer.

Nacho Baudes

CHESTE

La cultura del Bou al Carrer s'ensenyava des de ben xicotet, amb respecte i amb afecte als nostres aficionats menuts; aquesta és l'essència de la nostra festa, el respecte.

Nacho Baudes

LLÍRIA

El Bou al Carrer forja relacions entre penyes i ramaders difícils d'explicar. Això ocorre a la localitat de Llíria amb el ramader Victorino Martín.

Nacho Baudes

PLAÇA DE BOUS DE VALÈNCIA

La màgia del retall realça la seua espectacularitat quan la casta del bou i la raça del retallador s'uneixen en l'arena.

Nacho Baudes

ALMASSORA

Si hi ha un poble en què el moment de l'«Eixida» té un caràcter especial, és Almassora.

Sergio Bonillo

ALQUERIES

En el moment màgic de l'*Embolà* la sintonia entre tallador i *rabero* ha de ser necessària perquè siga perfecta.

Juan García

DÉNIA

La modalitat de Bou a la Mar té la seua màxima expressió a la localitat alacantina de Dénia.

Dani Ayza

ALBUIXECH

Al carrer ens agrada respectar l'únic protagonista de la festa, el bou. Sens dubte el *rodaor* Moreta del Puig dota de gust l'investida.

Carlos Dolz

ALBUIXECH

El Bou d'Alcurrucén li atorga una seriositat al festeig espectacular, un dels valors del Bou al Carrer és la diversitat de castes que es veu als nostres carrers.

Carlos Dolz

LA VALL D'UIXÓ

Sense cap dubte un dels concursos de Ramaderies de Rogle amb més prestigi d'Espanya té lloc a les Penyes en Festes de la Vall D'Uixó.

Xesco Martínez

LA VALL D'UIXÓ

El moment de l'Eixida des de dins dels corral·ls et pot marcar el signe del que serà la vesprada de bous.

J.J. Montón

ONDA

La Fira d'Onda és una de les dates històriques en què a tot bon aficionat li agrada d'anar a aquest poble al llarg de la seua Setmana de Bous. Les Embolades a Onda tenen un segell propi.

Chesco

LA VILAVELLA

El barri de Sant Xotxim és un dels pilars bàsics en la tauromàquia popular de la Comunitat Valenciana. L'expressivitat del seu carrer ho diu tot.

J. García

VILA-REAL

El moment màgic de l'*Embolà* té un caràcter específic en aquest poble de la província de Castelló.

Chesco

MUSEROS

Típica eixida des del carrer Major un dels dies més assenyalats del calendari de Bous al Carrer.

Montón

LLÍRIA

A la plaça major de la població del Camp de Túria on la muleta d'un aficionat de carrer davant del bou cerrar fa que les arrels del toreig s'unisquen en el temps.

Nacho Baudes

LA VALL D'UIXÓ

Durant un dels tradicionals i multitudinaris *encierros* que se celebren al nucli vell.

Alejandro Navarro

LA VALL D'UIXÓ

Durant les Festes de Sant Antoni Abat on el *rodaor* li ofereix tot l'avantatge al nostre protagonista, el bou.

Sandra Pérez Serrano

LA VILAVELLA

Un dels barris més carismàtics del món del Bou al Carrer en el seu moment més preat, l'Eixida.

Toro Digital

SEGORBE

Moment de l'*Encierro* d'aquesta tradicional localitat taurina.

J.J. Toledo

ONTINYENT

La Tradició del Bou en Corda d'Ontinyent ve de segles arrere, la majestuositat amb què la seua gent prepara el seu dia de bous ho diu tot.

David Navalón

VILAFAMÉS

Bou de la ramaderia valenciana
Benavent emparrant-se a la barrera.

Centelles

MUSEROS

El carrer major de Museros ofereix moments màgics i més encara si al costat del bou està el *rodaor*, Javi Campos.

Carlos Dolz

LA FONT DE LA FIGUERA

L'ambient festiu que desprén aquest poble en els seus dies de Bous al Carrer fa que les vesprades de Concurs de Ramaderies tinguen un atractiu especial.

David Navalón

ONDA

La plaça de cada poble on se celebren els festejos de Bous al Carrer són els llocs més significatius i on aquesta expressió cultural es desenvolupa amb més sentit.

Chesco

ALBUIXECH

Un *rodaor* mític de la història del Bou al Carrer, El Teuladí d'Albuixech, parant d'eixida un bou en aquest poble taurí de l'Horta.

Carlos Dolz

PLAÇA DE BOUS DE VALÈNCIA

Durant el transcurs d'un Concurs de Retalls on la màgia dels retalladors i el bou s'uneixen per a oferir un espectacle únic.

Rullot

QUARTELL

Enllaçar el bou és un dels moments artístics que ens ofereix el món del Bou al Carrer, en aquest cas un artista com és Kamarelles i un recinte tradicional com el de Quartell.

Chesco

MONCOFA

Chesco

PLAÇA DE BOUS DE VALÈNCIA

El Concurs Nacional de Retalls de Falles és un dels més seriosos que s'ofereixen a Espanya pel compromís dels seus participants i la seriositat del protagonista, el bou.

Nacho Baudes

CHIVA

L'Encierro Campero forma part en molts municipis de l'inici del dia de bous.

Javi Tarín

ONDA

Un dels pobles amb la història taurina més arrelada de la nostra Comunitat en els dies grans de Fira.

Chesco

MUSEROS

Dia d'expectació en l'agenda dels bons aficionats al món del Bou al Carrer, 14 d'agost.

Rojas

VILAFAMÉS

Un dels pobles d'interior de Castelló en els quals la modalitat de Ramaderies Autòctones es viu amb més expectació.

Chesco

CHIVA

La modalitat de Bou en Corda és una de les més arrelades i antigues de la nostra Comunitat. Detall de la «badana» que en cada poble té una singularitat.

Carri 07

SEGORBE

Molts pobles es coneixen per les seues festes i costums. Segorbe és un d'ells, on el seu mil·lenari *Encierro* és conegut pel món taurí.

J.J Toledo

PLAÇA DE BOUS DE VALÈNCIA

Tota la força d'un Concurs de Retalls que poden oferir el retallador i els bous d'Adolfo Martín.

Carlos Dolz

CANTAVIEJA

Parant el bou cerrer amb el capot en una imatge on s'uneixen els sentiments més profunds del Bou al Carrer i el toreig clàssic.

Nacho Baudes

NULES

Tant Nules com la seua plaça són sant i senya del Bou al Carrer. Aquest poble ha donat grans aficionats als nostres carrers.

J. García

BORRIANA

El Bou en Corda de Santa Bàrbara a Borriana té la peculiaritat que es corre per l'horta, entre tarongers.

J.J. Montón

PUÇOL

Dia gran de la localitat, el conegudísim «7 de setembre», una de les dates assenyalades en el calendari taurí.

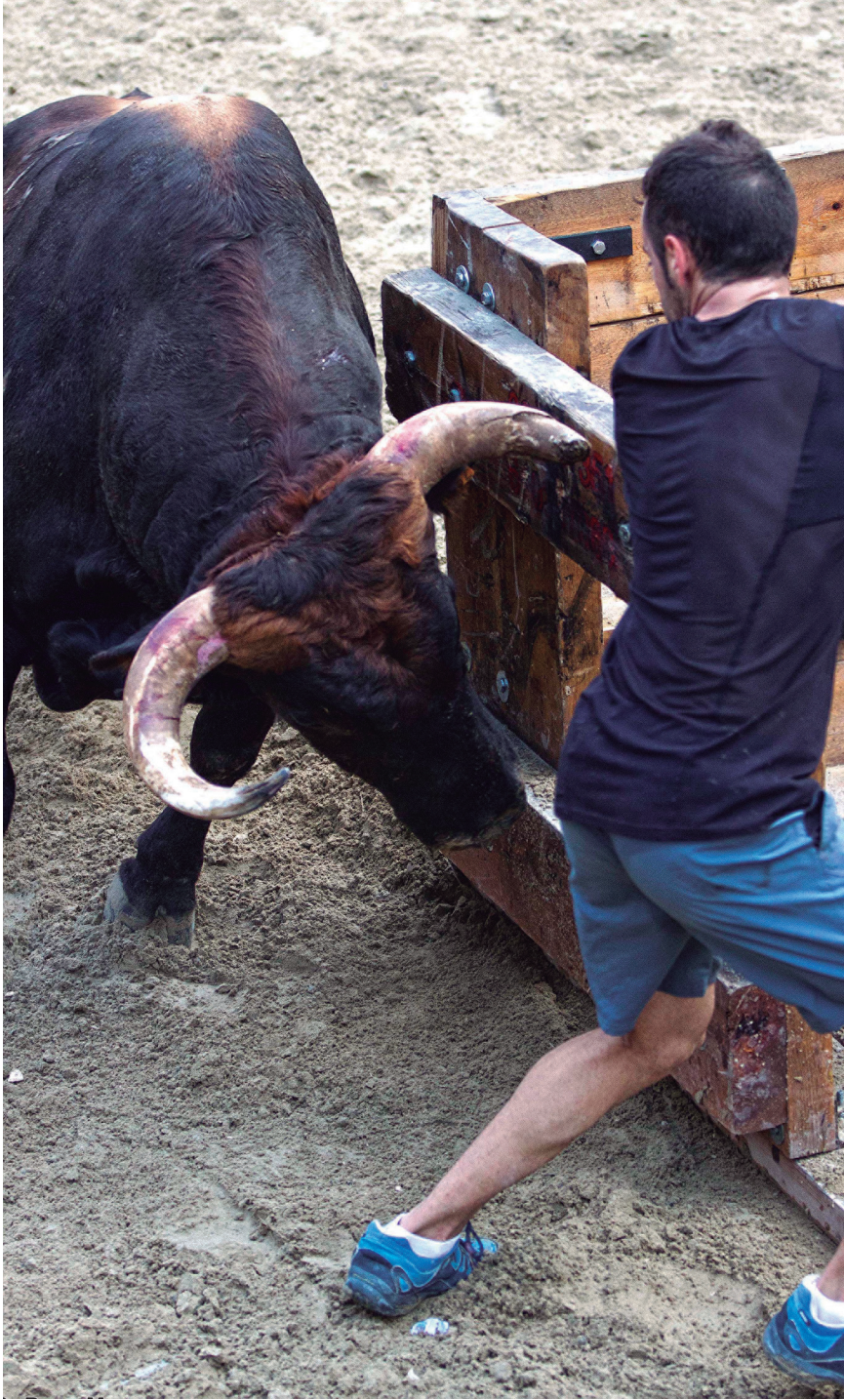
Juan Sebastiá

Els obstacles són una part de la Festa en què el bestiar autòcton actua amb una precisió increïble. Hi ha animals especialistes en molts d'aquests obstacles.

Paco Molla

Aquest llibre es va acabar d'imprimir
el dia 15 de maig de 2016 a la Im-
premta Provincial de la Diputació de
València.

